

4. Никоненко В.А. Ринок праці Європейських країн в умовах глобалізації та світової економічної кризи / В.А. Никоненко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 2 (10). – С. 58-63.

5. Держком. статистики. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2014/04/02/322651>.

7. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ua.112.ua/ekonomika/bezrobittya-v-ukrayini-2014-r-zroslo-na-0-1-do-1-9-22801.html>.

8. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ua.for-ua.com/politics.html>.

9. Міжнародна організація праці. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ilo.org.ua/>.

Машика Ю.В. Україна і країни ЄС в мировій волні безробіття

Рассмотрены основные характеристики термина "безработица" и показатели динамики, географии этого явления в Украине и странах Европейского союза на примере ведущих ее стран, таких как Германия, Австрия, Люксембург и стран-аутсайдеров Италии, Испании, Греции. Доказано, что безработица – это социально-экономическое явление, для которого характерно незанятость части рабочей силы (экономически активного населения) в сфере экономики. Определены основные причины, последствия и тенденции безработицы в Украине и странах Европейского Союза. Выяснено, что проблемы безработицы в странах ЕС и Украине требуют от государств, региональных органов управления заблаговременной разработки и реализации социальных гарантий в сфере занятости населения трудоспособного возраста. Исследовано, что высокий уровень безработицы – это проблема, которую следует решать и которая требует глубокого научного анализа и выработки практических рекомендаций, которые могут использоваться для разработки и реализации эффективной социально-экономической политики. Проанализирован тот факт, что, учитывая ситуацию, которая возникла на современном этапе в мире, решение этой проблемы можно отнести к одной из важнейших проблем современности. Предложены пути и средства устранения негативных последствий безработицы в этих странах.

Ключевые слова: сфера экономики, мировая экономическая волна безработицы, занятость населения, рынок труда, трудовые ресурсы, трудовая миграция, экономический активное население, производительность труда, экономические проблемы.

Mashika Yu. Ukraine and EU Countries in the World Wave of Unemployment

The main characteristics of the term "unemployment" and performance dynamics geography of this phenomenon in Ukraine and the European Union as an example of leading countries such as Germany, Austria, Luxembourg and the EU outsiders Italy, Spain and Greece are studied. Unemployment is proved to be a socio-economic phenomenon, which is characterized by unemployment of the labour force (economically active population) in the economy. The main causes, consequences and trends of unemployment in Ukraine and the European Union are defined. The problem of unemployment in the EU and Ukraine is shown to require state, regional authorities advance the development and implementation of social protection in employment of working age. High level unemployment is investigated to be a problem that should be addressed and that requires a deep scientific analysis and develop practical recommendations that can be used to develop and implement effective social and economic policies. The fact concerning the situation that arose at this stage in the world is analysed. Solving this problem is supposed to be possibly attributed to one of the most important issues of our time. The ways and means of eliminating the negative effects of unemployment in these countries are offered.

Key words: sphere of economy, the global economic wave of unemployment, employment, labor market, labour migration, the economically active population, productivity, economic problems.

УДК 333:33

Здобувач Т.В. Морська¹ – Ужгородський НУ

ЗЕМЕЛЬНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглянуто земельно-ресурсний потенціал Закарпатської області, його структуру, характеристику та інтенсивність цільового використання. Проаналізовано функціональне використання земельного фонду Закарпатської області. Основну увагу приділено економічній ефективності використання земельних угідь області. Наведено динаміку показників урожайності сільськогосподарських культур за всіма категоріями господарств Закарпатської області. Виокремлено основні завдання щодо використання потенціалу розвитку сільських територій Закарпатської області, зокрема земельно-ресурсного та відповідають основним цілям Державної стратегії регіонального розвитку.

Ключові слова: земельний ресурс, сільська територія, ефективність, виробництво, сільське господарство.

Історичні штрихи до характеристики земельних ресурсів Закарпаття вказують на їх важливе та безупинне використання у суспільному житті як речовинного фактора й об'єкта суспільних відносин. Попри багатогранне призначення, роль земельних ресурсів у виробництві та природокористуванні має консервативний характер: основні напрями їх функціонування не підлягають або частково підлягають змінам протягом історичних періодів. Земельні ресурси завжди уособлювали територію регіону, місце проживання населення, найважливіший природний ресурс, джерело продуктів харчування, сільськогосподарської та мінеральної сировини. У контексті зазначеного земельні ресурси сільських територій Закарпаття у сучасних умовах характеризуються наступним.

Сільські території Закарпатської області вирізняються малоземеллям, що характеризується вертикальною зональністю: тут наявні низинна (46,6 % сільськогосподарських угідь), передгірська (26,5 %) і гірська (26,9 %) підзони.

Гірська та лісостепова частини сільських територій регіону вирізняються щодо наявності значних площ природних ландшафтів, які у найменш зміненому вигляді збереглися на землях, зайнятих лісовою і чагарниковою рослинністю, болотами. Правда, вони мають здебільшого острівний характер, що ускладнює, а в окремих випадках, й унеможливає просторові процеси на цено-тичному та генетичному рівнях, притаманні живій природі.

Різноманіття природних ландшафтів і рослинних угруповань, територіальна структура природоохоронних територій неповною мірою відповідають міжнародним стандартам. Програма перспективного розвитку заповідної справи в Україні, затверджена Постановою Верховної Ради України від 22 вересня 1994 р. стала поштовхом, передусім у збільшенні площ природно-заповідного фонду. На сьогодні площа екологічної мережі становить 77,2 % від загальної площі області. Відношення фактичної площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) до загальної площі регіону становить 6,2 %.

За функціональним використанням земельний фонд Закарпатської області (табл. 1) охоплює: сільськогосподарські землі (451,6 тис. га); ліси та лісовикриті площі (723,7 тис. га); забудовані землі під промисловими і транспортними

¹ Наук. керівник: проф. М.І. Пітюлич, д-р екон. наук

об'єктами, житлом, вулицями тощо (47,2 тис. га); землі, що покриті поверхневими водами і болотами (19,2 тис. га); інші землі (33,6 тис. га).

Таким чином, станом на 01.01.2013 р., у ньому більшу половину займають ліси та лісовкриті площі (56,7 %). Його територія є менш розораною порівняно з іншими регіонами країни. Землі сільськогосподарського призначення займають 36,8 %, сільськогосподарські угіддя – 35, %, у складі яких вагомими є площі сіножатей і пасовищ (49,8 %). Така структура земель не просто відрізняється від структури земель у країні загалом, а є унікальною у своєму роді.

Табл. 1. Структура земельного фонду Закарпатської області, тис. га

Складові земельного фонду	Рік								
	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Загальна територія	1275,3	1275,3	1275,3	1275,3	1275,3	1275,3	1275,3	1275,3	1275,3
Сільськогосподарські угіддя	463,5	454,3	453,5	455,9	454,3	452,6	452,6	451,7	451,6
з них:									
- рілля	200,9	200,6	200,5	200,6	200,6	200,2	200,0	199,8	199,8
- сіножаті і пасовища	233,8	226,6	225,9	228,1	226,6	225,0	225,3	225,1	94,7+130,3
- багаторічні насадження	27,5	27,1	27,1	27,2	27,1	27,0	27,0	26,8	26,8
Ліси та лісовкриті площі	719,3	724,2	724,2	723	724,2	724,1	724,0	724,3	723,7
Забудовані землі	43,6	44,5	44,2	44,2	44,5	45,8	46,6	47,1	47,2
Відкриті заболочені землі	0,3	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8
Відкриті землі без рослинного покриву	14,8	15,0	15,6	15,0	15,0	15,0	15,0	14,5	15,0
Інші землі	15,0	18,1	18,4	18,0	17,9	17,9	20,1	17,9	17,9
Території, що покриті поверхневими водами	18,2	18,3	18,5	18,3	18,5	18,3	18,3	18,4	18,4

Зменшення обсягів земельних угідь: →

Збільшення обсягів земельних угідь: →

Щодо структурних змін у земельному фонді досліджуваної території, які, зрозуміло, були місце за час проведення земельної й аграрної реформ у країні упродовж останніх двадцяти років, то вони значною мірою перегукуються із загальнодержавними тенденціями. Для Закарпаття, як і для України загалом, притаманна стала тенденція до скорочення площі земель сільськогосподарського призначення за рахунок збільшення лісів та лісовкритих площ, забудованих земель. Насторожує той факт, що продовжують зменшуватись площі сільськогосподарських земель, зайнятих під сіножатями, пасовищами та багаторічними насадженнями, виступаючи цим самим провісником занепадання тваринницької галузі.

Інтенсивність цільового використання земельних ресурсів різниться у розрізі районів Закарпатської області. Найвищу сільськогосподарську освоєність території мають землі низинної природно-економічної зони. Визна-

чальну роль в економічному і соціальному розвитку регіону відіграють ліси, які є джерелом деревини і продуктів з лісових рослин, а також виконують середовищезахисну і рекреаційну роль. Питома вага урбанізованих територій є мінімальною на тлі областей Карпатського регіону.

За останнє двадцятиліття відбувся перерозподіл сільськогосподарських угідь між власниками і користувачами. Усі земельні угіддя закріплені за 731290 землекористувачами, з яких 2078 є сільськогосподарськими підприємствами (з них 1799 – фермерськими господарствами), 719,8 тис. – господарствами населення. Співвідношення площі сільськогосподарських угідь змінилося на користь господарств населення, частка яких на початок 2012 р. становила 80,9 % проти 11,8 % у 1990 р.

На фермерські господарства припадає 2,4 % сільськогосподарських угідь, більше половини цієї площі – орендована. Вони виробляють 1,8 % валової продукції сільського господарства. На сьогодні майже третина (29,4 %) фермерських господарств мають у землеволодінні до 3 га і тільки 1,3 % – у межах 50-100 га. Упродовж 1990-2012 рр. частка посівних площ усіх категорій господарств у земельному фонді області стабільно зменшувалась (від 15,3 % до 15,0 %), урожайність сільськогосподарських культур була високою в основному за сприятливих природно-кліматичних умов. Звичайно, вертикальна зональність розташування сільгоспугідь обумовлює значну диференціацію посівних площ у розрізі природно-економічних зон.

Ефективність використання сільськогосподарських угідь, їх продуктивність залишається низькою. Передусім це стосується дрібних ділянок природних кормових угідь, занедбаних ділянок багаторічних насаджень. Здебільшого згадані сільськогосподарські угіддя використовуються безсистемно, культуротехнічні роботи на них не проводяться.

Основним видом економічної діяльності на сільських територіях Закарпатської області, як загалом і в країні, залишається сільське господарство. Тут проживає 5,5 % всього сільського населення країни. Їх зайнятість та матеріальний добробут безпосередньо залежать від розвитку сільськогосподарської галузі та ефективності використання її потенціалу, зокрема земельного [1].

Упродовж 1995-2012 рр. показники ефективності виробництва сільськогосподарської продукції істотно змінювалися (табл. 2). Динаміка показників свідчить про зростання використання земельних угідь у сільськогосподарських підприємствах області. За досліджуваний період прослідковуються недостатньо високі темпи виробництва продукції тваринництва. Викликає занепокоєння і той факт, що у господарствах населення має місце значне зменшення обсягів виробництва тваринницької продукції.

Продовжує скорочуватись чисельність поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах. Погіршується структура посівних площ. Надмірна питома вага зернових культур призводить до зниження ефективності використання земельних угідь. При цьому частка картоплі, овочів залишається надзвичайно низькою, оскільки їх основними виробниками є господарства населення. Припинилось виробництво тютюну, зменшилися посіви під кормовими культурами.

Табл. 2. Економічна ефективність використання земельних угідь та рівень продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві Закарпатської області

Рік	Валова продукція з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	Валова продукція сільського господарства на одну особу, грн
2005	823,1	
2006	822,5	2775,7
2007	814,6	2988,7
2008	838,8	3064,8
2009	873,1	3174,6
2010	848,0	3078,0
2011	895,4	3234,0
2012	931,6	3354,0

Складено за даними статистичного щорічника Закарпаття за 2012 р. [2]

Протягом 1995-2012 рр. скорочувалась чисельність зайнятих у сільськогосподарських підприємствах, знижувалася щільність поголів'я тварин, вартість основних виробничих фондів, спрощувалася структура посівних площ за одночасного збільшення оборотних фондів на виробництво сільськогосподарської продукції. Як наслідок, значна частина сільськогосподарських підприємств гірської зони припинили свою діяльність, а низинної працювали із значними збитками. Очікувати значного підвищення ефективності виробництва в сільгосппідприємствах в найближчому майбутньому не приходиться.

Визначальними чинниками збільшення обсягів виробництва продукції є показники урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин, так звані показники технологічної ефективності сільського господарства. У галузі рослинництва Закарпаття зростала середня врожайність окремих видів сільськогосподарських культур (табл. 3). Так, упродовж 2005-2012 рр. зросла урожайність картоплі, овочів, а в сільськогосподарських підприємствах і зернових культур. Незважаючи на покращення показників урожайності, їх загальний рівень засвідчує низький рівень інтенсифікації виробництва та його ефективності. У країнах ЄС досягнуто мінімум утрічі кращих показників урожайності сільськогосподарських культур. На сьогодні у більшості господарств області високий урожай сільськогосподарських культур одержують в основному за сприятливих природно-кліматичних умов, без належної науково обґрунтованої системи їх вирощування.

Табл. 3. Динаміка показників урожайності сільськогосподарських культур за всіма категоріями господарств Закарпатської області, ц/га

Вид продукції	Рік						Темп зростання 2012 р. до 2005 р., %
	2005	2008	2009	2010	2011	2012	
Зерно	37,0	36,8	36,3	32,8	37,6	36,1	97,5
Картопля	156,1	162,7	169,4	141,0	165,5	168,7	108,1
Овочі	174,2	183,9	186,2	186,9	192,2	203,0	116,5
Плоди і ягоди	54,6	67,4	75,5	79,1	78,9	93,8	171,8
Виноград	66,8	52,1	45,7	51,7	52,6	59,0	108,0

Складено за даними статистичного щорічника Закарпаття за 2012 рік [2]

Показники урожайності основних сільськогосподарських культур не відповідають потенційним можливостям рослин і тварин. Низькою залишається продуктивність значної частини пасовищ і сінокосів. Значно нижчими за середньообласні значення є показники урожайності сільгоспкультур у передгірній і гірській зонах. Таким чином, завдання щодо використання потенціалу розвитку сільських територій Закарпатської області, зокрема земельно-ресурсного, відповідають основним цілям Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. і передбачається досягти за рахунок [3]:

- застосування ефективних систем землекористування;
- впровадження сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур;
- запровадження комплексних агрохімічних та лісових меліорацій;
- розвитку виробничої та соціальної інфраструктури для підйому сільської місцевості;
- створення повнофункціональної мережі регіональних агропромислових ринків з метою спрощення залучення господарств населення до виробництва готової харчової продукції;
- стимулювання господарювання на землі власників земельних ділянок сільськогосподарського призначення та сільських мешканців шляхом впровадження поетапної підтримки успішного господаря;
- забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації шляхом створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- гарантоване соціальне забезпечення мешканців сільських територій, їх активне залучення до громадського життя;
- реалізації програми державної підтримки молодих працівників, залучених до роботи в селах і селищах.

Література

1. Дишлюк Н.І. Особливості регіонального розвитку сільських територій України / Н.І. Дишлюк // Науковий вісник НУБіП України : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НУБіП України. – 2010. – Вип. 154, ч. 3. – С. 226-230.
2. Статистичний щорічник Закарпаття за 2012 рік. – Ужгород : Вид-во Гол. упр. стат. у Закарпатській області, 2013. – 511 с.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kmu.gov.ua>.

Морская Т.В. Земельно-ресурсный потенциал Закарпатской области и его влияние на развитие сельского хозяйства

Рассмотрен земельно-ресурсный потенциал Закарпатской области, его структура, характеристика и интенсивность целевого использования. Проанализировано функциональное использование земельного фонда Закарпатской области. Основное внимание уделено экономической эффективности использования земельных угодий области. Приведена динамика показателей урожайности сельскохозяйственных культур за всеми категориями хозяйств Закарпатской области. Выделены основные задания относительно использования потенциала развития сельских территорий Закарпатской области, в частности земельно-ресурсного и отвечают основным целям Государственной стратегии регионального развития.

Ключевые слова: земельный ресурс, сельская территория, эффективность, производство, сельское хозяйство.

Morska T.V. Land and Resource Potential of the Transcarpathian Region and its Influence on the Development of Agriculture

Land-resource potential of the Transcarpathian region, its structure and characteristics and also intensity of intended use are considered. The functional use of land resources of the Transcarpathian region is analysed. The main attention is paid to the economic efficiency of land area. The dynamic parameters of crop yields in all categories of farms in the Transcarpathian region are shown. The main tasks of using the potential of rural development of the Transcarpathian region, including land resources and meet the basic objectives of the State Strategy are highlighted.

Key words: land resources, rural areas, effectiveness, manufacturing and agriculture.

УДК 330.[564.24+366]

*Доц. Є.Г. Самойленко, канд. екон. наук –
Національна металургійна академія України*

ДЕТІНІЗАЦІЯ НЕФОРМАЛЬНОГО СЕКТОРУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розкрито засоби детінізації неформального сектора тіньової економіки України. Головними способами є надання пільгових кредитів з метою інноваційного розвитку цього сектору; розвиток іпотечного кредитування за наявності постійної легальної роботи; подолання негативного менталітету у суспільстві. Також необхідно зменшити трансакційні витрати до нижчого рівня, ніж при роботі в неформальному секторі. Для цього потрібне зменшення податків, бюрократичних перешкод і посилення відповідальності за неформальну діяльність.

Ключові слова: тіньова економіка, легальна економіка, неформальний сегмент тіньової економіки, економічне зростання.

Постановка проблеми. Неформальний сектор тіньової економіки при-
таманний як економічно розвиненим країнам, так і країнам, що розвиваються,
та охоплює види правомірної економічної діяльності, що здійснюються нелегалі-
зованими підприємствами. Цей сегмент тіньової економіки виконує важливу
функцію – забезпечує частину населення робочими місцями, що дає змогу під-
тримувати високий рівень зайнятості та сукупного попиту. Неформальна еконо-
міка дає змогу не тільки виживати певній частині населення в умовах перехід-
ної економіки, але і в короткотерміновому періоді стимулює легальний сектор,
оскільки частина грошей, що зароблені в неформальному секторі, йдуть на спо-
живання товарів та послуг, які вироблені в державному та формальному при-
ватному секторах економіки. Зазначена характеристика мультиплікативно
впливає на легальний сектор, посилюючи мультиплікативну хвилю. Крім цього,
незважаючи на формування негативних явищ у свідомості населення, в корот-
костроковому періоді виникають й позитивні – це проявляється у набуванні но-
вих професійних навиків, ініціативності та гнучкості. Більш того, певна частина
населення має можливість нагромадження первісного капіталу, що є досить
важливим за умови легалізації цих підприємців, оскільки може дати потужний
поштовх для розвитку малого та середнього бізнесу.

Формування цілей статті. Мета роботи – визначення цілей та методів
детінізації неформального сектора тіньової економіки України. Методичні та
теоретичні проблеми, пов'язані з тіньовою економікою, розробляють як вітчиз-
няні [2, 3, 5-8], так й іноземні фахівці [4]. Основна увага концентрується на дос-
лідженні сутності та масштабів тіньової економіки.

Виклад основного матеріалу. Досліджуваний сегмент тіньової економі-
ки є важливим елементом національної економіки, який на певному етапі відіг-
рає позитивну роль та має великий економічний потенціал. Його необхідно
спрямовувати на користь як самого неформального сектора, так і легального.

На нашу думку, стратегія дій відносно неформального сектора полягає в
такому: по-перше, його необхідно легалізувати; по-друге, необхідно нейтралі-
зувати негативний вплив на легальну частину економіки; по-третє, створити
умови для переходу цього сегмента від екстенсивного розвитку до інтенсивно-
го. Безумовно, для цього необхідна повна його легалізація. Універсальним засо-
бом цієї проблеми практично усі дослідники називають лібералізацію умов еко-
номічної діяльності (відміна заборони тих чи інших видів діяльності та змен-
шення статистичної та інших видів звітності) і жорстку боротьбу з корупцією у
державному апараті [1, 2].

Зменшення трансакційних витрат (фінансових та витрат часу) є важли-
вою і необхідною умовою легалізації неформального сектора. Але зменшення
тільки податкового тягаря та спрощення реєстрації не приведуть до отримання
бажаних результатів, оскільки той, хто не сплачував ніяких податків, не має ні-
якої мотивації починати їх сплачувати навіть в меншому обсязі. Таким чином,
необхідні істотніші стимули для нелегалів, які б спонукали їх легалізуватися.

Виходячи з цього, держава повинна зробити привабливі умови праці в
легальному секторі та посилити боротьбу з неформальною діяльністю. Зростан-
ня відповідальності за діяльність в неформальному секторі призведе до зростан-
ня трансакційних витрат роботи в ньому, що на тлі зменшення цих витрат у ле-
гальному секторі буде стимулювати неформалів виходити на легальний ринок.
В умовах адміністративних і фіскальних заходів зі зменшення трансакційних
витрат істотним стимулом для неформалів є надання пільгових кредитів. Це,
своєю чергою, буде не тільки стимулювати неформалів до входу на легальний
ринок, але і дасть поштовх до інтенсивного типу розвитку в цьому секторі. Кре-
дити у 17-18 % річних мало кого можуть стимулювати до виробничої діяльнос-
ті. Як показує досвід західних країн, навіть 3 % річних вже є малопривабливим
для виробничої діяльності. Для фірм, що займаються інноваційною діяльністю,
вони взагалі не повинні мати відсотків. Безумовно, що такі кредити повинні ви-
даватися під гарантії. Ними можуть бути привабливі бізнес-плани, які підтвер-
джені незалежними експертами зі залученням у цих проектах частини ресурсів
отримувача кредиту. Завдання держави – використати усі важелі монетарної
політики, щоб зменшити ставки відсотка. Кредитна політика повинна також
враховувати кон'юнктуру ринку та стимулювати ефективні сфери та напрямки
виробництва. Крім кредитів, для підтримки цих галузей має сенс впровадити
податкові пільги.

Стимулювання роботодавців до легалізації є дуже важливим завданням,
але, на наш погляд, не менш важливим є розроблення мотиваційного механізму
праці в легальному секторі щодо найманого працівника. Серед головних моти-
вів для найманого виробника варто виділити такі: розмір заробітної плати, га-
рантованість її отримання (мається на увазі відсутність затримання заробітної
плати), умови праці (ступінь матеріально-технічного озброєння робочого міс-